

interesujúcich sa o metodologické problémy vlastného odboru, ale aj

všetkých, ktorí prejavia hlbší záujem o danú problematiku.

Jozef Viceník

PODNETNÁ ETICKÁ PUBLIKÁCIA

G. I. BELJAKOVOVÁ, Profesionální etika. Horizont, Praha 1977, 90 strán.

Otázka formovania duchovného života socialistického človeka je v centre pozornosti mnohých spoločensko-vedných disciplín. Aj marxistická etika, ktorá si všíma predovšetkým morálnu stránku socialistického človeka, prispieva v posledných rokoch stále intenzívnejšie k riešeniu tejto problematiky. Je nepopierateľným faktom, že výchova pracujúcich k vysokej ideovosti a oddanosti komunizmu v duchu zásad komunistickej morálky sa stáva nevyhnutnou podmienkou výstavby socialistickej spoločnosti. Preto marxistická etika dôsledne analyzuje problematiku socialistickej morálnej orientácie, problematiku morálnych vzťahov, ktoré sa vytvárajú v socialistickej spoločnosti, skúma otázku socialistickej morálnych princípov, noriem, ideálov, atď. Okruh teoretických problémov spadajúcich do predmetu skúmania marxistickej etiky je veľmi široký, preto jej teoretická problematika je diferencovaná. Jedna oblasť jej problémov spadá do *profesionálnej etiky*, ktorá sa zaoberá štúdiom morálnych vzťahov vytvárajúcich sa v rôznych skupinách obyvateľstva a v pracovných kolektívoch. Náš čitateľ sa doteraz oboznamoval s otázkami profesionálnej etiky veľmi skromne, sporadicky a okrajovo na margo etických otázok vôbec. Preto treba privítať preklad pozoruhodnej a spoločensky aktuálnej štúdie sovietskej autorky Galiny Ivanovny Beljakovovej *Profesionální etika*, ktorá bola prvý raz vydaná pred dvoma rokmi v Moskve.

Rozsahom veľmi skromná, avšak obsahom v mnohom podnetná knižôč-

ka rieši otázku podstaty, obsahu a sociálnych funkcií tejto špecifickej etiko-filozofickej disciplíny, teoreticky osvetľuje špecifikum profesionálnych morálnych vzťahov, analyzuje otázku mravnej slobody človeka, ako aj otázku správnej orientácie pracovnej činnosti.

Už v úvodných poznámkach autorka zdôrazňuje základnú myšlienku svojej práce, ku ktorej sa v texte vždy znovu vracia, že len konkrétne-historický prístup k štúdiu morálky umožňuje poukázať na vplyv spoločenskej deľby práce na charakter morálnych vzťahov rôznych sociálnych skupín spoločnosti a objasniť vznik špecifickej formy morálnych vzťahov — vzťahov profesionálnych. „Profesionálne morálne vzťahy vznikli ako výsledok objektívneho prírodnohistorického procesu rozvoja spoločnosti a rozvíjania sa naďalej predovšetkým na tomto základe“, akcentuje autorka. (s. 12) Profesionálna etika, konštatuje Beljakovová ďalej, sa utvára na základe charakteristických väzieb a funkcií jednotlivých povolání alebo na základe charakteristických situácií, do ktorých sa ľudia pri plnení týchto funkcií dostávajú. Z marxistického hľadiska preto nemožno problematiku profesionálnej etiky objasniť bez toho, že by sa neprihliadalo k spoločenským vzťahom, k druhom spoločenskej deľby práce a k sociálnym záujmom a potrebám, ktoré sú v tej ktorej konkrétnej spoločenskej formácii. Až z tohto zorného uhla možno rozlíšiť marxistický a nemarxistický, buržoázno apologetický prístup k otázkam

profesionálnej etiky tak, ako to nachádzame u J. Benthama, Mandevilla, Ch. L. Montesquiea, A. Comta, E. Durkheima a iných. Beljakovovej úvodný kritický pohľad na súčasnú nemarxistickú orientáciu v profesionálnej etike jej umožňuje, aby sa v ďalších kapitolách knihy plne venovala teoretickej problematike profesionálnej etiky, založenej na marxistických princípoch a aktualizovanej na sovietske pomery.

Sovietska autorka vidí vznik profesionálnej etiky predovšetkým v deľbe práce, vo vzniku rôznych druhov činností, profesií. Každodenná skúsenosť nevyhnutne regulovať v reálnom živote vzájomné vzťahy ľudí v pracovných kolektívoch prispela k uvedomeniu si a sformovaniu potrieb a normatívov profesionálnej etiky. „Historicky sa formou výrazu potrieb profesionálnej etiky stáva tak spoločenská mienka danej sociálnej skupiny, ako aj uzákonené formy správania sa zhrnuté do fixovaného, písaného kódexu morálky (napríklad lekárska deontológia)“ — jednoznačne dokladá autorka. Podľa Beljakovovej predmetom analýzy profesionálnej etiky sú teda morálne vzťahy pri práci. Z toho vyplýva, že samu profesionálnu etiku možno chápať aj ako istý druh pracovnej morálky spoločnosti, ktorá vyvstáva pred jedincom vo forme noriem, predpisov, pravidiel správania sa, hodnotenia morálnych kvalít pre príslušníkov jednotlivých profesií, najmä tých, u ktorých predmetom práce je ľudský jedinec alebo jednotlivé sociálne skupiny spoločnosti.

Ak sa teda profesionálna etika formuje na základe charakteristických záväzkov a úloh danej profesie, na základe situácií, do ktorých sa ľudia dostávajú pri ich plnení, tak potom jednou z jej hlavných sociálnych funkcií je napomáhať úspešné riešenie pracovných úloh. Z tohto hľadiska má ďalšie rozpracovanie problematiky profesio-

nálnej etiky ďalekosiahly význam. Sovietska autorka potom prichádza k analýze hlavných sociálnych funkcií profesionálnej etiky a vidí ich predovšetkým v tom, že táto filozofická disciplína sa 1. zúčastňuje zladovania záujmov spoločnosti a jednotlivca v rámci danej sociálnej skupiny, 2. uskutočňuje vzájomnosť a následnosť progresívnych elementov profesionálnych morálnych hodnôt v morálnych vzťahoch pracovnej sféry spoločnosti, 3. uľahčuje výber správnej línie správania sa danej sociálnej skupiny, ochraňuje ich pred morálnymi chybami, ktoré môžu vzniknúť v rôznych situáciách pracovnej činnosti. (Porovnaj s. 26—27) V tomto zmysle by sme mohli profesionálnu etiku chápať aj ako spájajúci článok medzi individuum a spoločnosťou, ktorý pomáha človeku lepšie a plnšie sa vysporiadať s konfliktnými situáciami, ktoré vyrastajú zo vzťahu jedinec a spoločnosť. Beljakovová akcentuje túto významnú a dôležitú úlohu profesionálnej etiky v pracovnom živote človeka a v súvislosti s touto otázkou hlbšie rozvíja problematiku profesionálneho taktu a morálnej slobody človeka.

Po objasnení podstaty a funkcie profesionálnej etiky venuje autorka ďalšie kapitoly knihy jej jednotlivým druhom. Každý z jednotlivých druhov v profesionálnej etiky má svoje špecifické črty a zvláštnosti, ktoré sú podmienené profesionálnou činnosťou a historickými tradíciami každého povolania. Pozornosť venuje predovšetkým lekárskej etike, právnickej etike, divadelnej etike, etike pedagóga a etike kultúrno-výchovného pracovníka. Týmto vymedzením nie sú však druhy profesionálnej etiky raz a navždy určené, pretože ako autorka správne upozorňuje, existujú také pomerne mladé profesie, ktoré nemajú históriu a tradíciu a ich pracovná činnosť zahrňuje niekoľko druhov práce. Tým však nie je vopred vylúčené, aby sa postupom ča-

su, tak ako sa ich práca bude špecifikovať, nezačali utvárať normy a pravidiel správania sa pre príslušníkov tejto profesie.

Za zakladateľa lekárskej etiky, ako je všeobecne známe, sa považuje Hippokrates, ktorý už pred mnohými storočiami sformuloval niektoré pravidlá správania sa zdravotníkov. O tom, že tieto Hippokratove normy a morálne kvality sú vysoko morálne hodnotné, svedčí i fakt, že sa v priebehu storočí uchovávali v podstate bez zmeny a dodnes sú súčasťou textu sľubu nastávajúcich lekárov. Medzi hlavné morálne požiadavky lekárskej etiky sovietska autorka radí: nezahanbiť česť stavu, do ktorého mladý lekár vstupuje, vždy pomáhať trpiacim, chrániť osobné a rodinné tajomstvo, ktoré lekárovi chorý povie, nezneužívať preukázanú dôveru k nízkym cieľom, pokračovať v štúdiu lekárskej vedy a ďalšie imperatívy. Beljakovová upozorňuje, že aj keď je lekárska činnosť sama osebe vysoko humánna, nemožno pripustiť názor, žeby morálne normy zdravotníkov boli nezávislé od charakteru spoločenských vzťahov. Autorka predkladá čitateľovi konkrétne príklady vplyvu ideológie na správanie sa zdravotníkov v kapitalistickej a socialistickej spoločnosti. Na konkrétnych príkladoch zo sovietskej spoločnosti ilustruje vysoko humánny a morálny profil sovietskeho socialistickeho lekára.

Z celého komplexu problémov právnickej etiky upozorňuje sovietska autorka na problémy súdnej etiky, ktoré v posledných rokoch vzbudzujú pozornosť. „Čestnosť, nezaujatosť, prísna objektívnosť, to sú základné profesionálne etické požiadavky, bez dodržiavania ktorých by sudca alebo vyšetrovateľ nemali morálny základ k posúdeniu priestupku“ — zdôrazňuje autorka. (s. 45) V tejto súvislosti Beljakovová správne rozvíja ďalšiu dôležitú stránku právnickej etiky, a to kultúru

súdnicstva, ktorá má manifestovať fakt, že objektom práce sudcov je človek, ktorý má právo na úctu a ľudskú dôstojnosť.

Základné princípy divadelnej etiky sformuloval už významný ruský herec a režisér K. S. Stanislavskij, ktorý si uvedomoval špecifikum kolektívnej, tvorivej práce v divadle. Beljakovovej sondáž do myšlienkového bohatstva tohto herca ukazuje, že Stanislavskij bezprostredne spájal ideovosť s divadelnou etikou. „Ideovosť tvorby vždy chápal ako základ profesionálne etických požiadaviek a noriem správania“, zdôrazňuje autorka. V zmysle tejto línie sama rozvíja etiku herca, ktorá sa má uberať predovšetkým v dvoch smeroch: má vychovávať u neho ideové a morálne kvality a zdokonaľovať jeho profesionálne technické návyky. (s. 58)

Sociálna úloha pedagóga, ktorého činnosť je zameraná k formovaniu všestranne rozvinutej osobnosti, v našej socialistickej spoločnosti stále rastie. Pedagógovia stoja v prvých radoch boja za novú osobnosť, nesú zodpovednosť za výchovu človeka, za jeho morálne kvality a intelektuálnu pripravenosť k práci. Objektom ich práce je človek a s jeho formovaním prichádza i k zmene sociálneho prostredia. Z tohto hľadiska majú pre prácu pedagóga nesmierne veľký význam jeho morálne kvality. „Učiteľ, ktorý nezachováva normy komunistickej morálky, pedagogickej etiky, je nemorálny nielen ako človek a člen socialistickej spoločnosti, ale i ako profesionál“, hovorí autorka. (s. 63) Vychádzajúc z pedagogických myšlienok A. S. Makarenka, autorka rozvíja humanistické základy socialistickej pedagogiky a analyzuje osobnosť socialistickeho pedagóga. Úloha pedagóga ako vysoko morálnej osobnosti sa zvlášť umocňuje pri procese mravnej výchovy detí, v ktorom im vštepuje princípy a zásady komunistickej morálky. Za

základné morálne vlastnosti učiteľa považuje sovietska autorka lásku k deťom, schopnosť komunikatívnosti a jeho kultúru správania.

Beljakovová nezabúda ani na veľmi významný druh profesionálnej etiky, a to na etiku kultúrno-výchovných pracovníkov. Faktom je, že spoločenská úloha kultúrnych zariadení, ktoré plnia dôležité politické a štátne úlohy, podmieňa svoju výraznosť povolania kultúrno-výchovného pracovníka. To, čo platí o morálnych kvalitách pedagóga, platí do veľkej miery aj pre kultúrneho pracovníka. Beljakovová analyzuje normatívy etiky týchto pracovníkov a ukazuje, ktoré stránky mravných vzťahov tieto normatívy regulujú. Podľa autorky sú to: vzťah kultúrno-výchovných pracovníkov ku svojej práci, vzájomné vzťahy v ich kolektívoch a vzťahy pracovníkov a návštevníkov kultúrnych zariadení. (s. 69) Okrem osobných vlastností, ako je serióznosť a vnímavý prístup k ľuďom, čestnosť, kritickosť atď., imperatívy tejto profesionálnej etiky hovoria, že kultúrno-výchovný pracovník musí: vytvárať záujem o politické vzdelávanie, formovať správne estetický vkus pracujúcich, prispievať k masovému rozvoju politickej principiálnosti, k aktívnosti pri riešení národohospodárskych úloh. Z hľadiska závažnej spoločenskej a politicko-výchovnej práce kultúrnych pracovníkov upozorňuje sovietska au-

torka na nevyhnutnosť ďalšieho rozpracovania tejto profesionálnej etiky.

Posledná kapitola knihy G. I. Beljakovovej je venovaná zvláštnostiam rozvoja profesionálnych mravných vzťahov. Autorka pristupuje k analýze otázky predovšetkým z triedneho hľadiska a ukazuje, že progresívne morálne požiadavky rôznych druhov profesionálnych etík, ktoré sú tradične predávané nasledujúcim generáciám špecialistov, môžu sa v podmienkach antagonistickej spoločnosti prevracat a často i prevracajú vo svoj opak, neslúžia blahu ľudí, ale proti ľuďom. Beljakovovej tvrdenie je ilustrované mnohými príkladmi tak z histórie, ako aj zo súčasnej kapitalistickej spoločnosti. Priebeh súčasnej vedeckotechnickej revolúcie jednoznačne dokázal rozhodujúcu úlohu spoločenských vzťahov pre realizáciu technického a vedeckého rozvoja a jednoznačne vyznel v prospech socialistickej spoločenskej formácie.

Štúdiu G. I. Beljakovovej môžeme považovať za pozitívny prínos do etickej literatúry nielen preto, že je „prvou lastovičkou“ tohto druhu u nás, ale aj preto, že popri nespornom inšpirovaní teoretikov — etikov iste sa stane aj vodidlom k mravnej výchove pracovníkov v mnohých konkrétnych pracovných kolektívoch.

Barbora Hlavová